

Utdrag fra boka me i Manges jeg minnet
Totalt 88 sider.

Se for dere tre unger i et langt tau! Ja, ungene våre har vært med på mye rart! Og mye har de sett, som da flygefiskene spratt omkring i Sør-Atlanteren. I det vidunderligste sommervær med nesten blikkstilte hav, sprutet det opp små kaskader av glitrende flygefisk. Ungene jublet. Da hadde de underholdning i flere timer.

Vi skriver i gjesteboka.

En dag kom stueren med gjesteboka til M/S Borgland. Der skrev vi følgende:

Steikende sol,
stille sjø,
solid skip,
sjarmerende skipper,
søte salongpiker,
smilende stuert,
sikker sjef,
skvære sjøfolk,
spennende spiseseddel,

styrkende supper,
sauser, salater,
søte speserier,
seks små, støyende stympere,
syngende, spillende sendebud,
skånselsløst svinner
sorgløse stunder,
Sør-Amerika i sikte søndag.
Signe sjomannsstanden!

Stuksrud.

Buenos Aires.

15.mai 1967 kl.21.00 seg M/S Borgland inn til kaia i Buenos Aires, , nøyaktig en måned etterat vi forlot Norge. Straks ble salongen overfylt av agenter og passkontrollører. Her trengtes et dusin menn for å se over noen få papirer, og selvfølgelig fant de noe å sette fingeren på. Vi hadde ikke nok papirer! Med en helt utrolig tungegymnastikk og en stadig gestikulering fikk de omsider gjort seg ferdig med pass og papirer.

Den snille og omtenkssomme kapteinen ombord tillot oss ikke å gå i land om kvelden, og det var vi veldig glade for. Tre søvnige unger i en fremmed by langt på natt ville ikke vært lett å hankses med.

Etter frokost neste dag satte vi våre vaklende føtter på sør-amerikansk jord Det var merkelig å ha fast grunn under føttene igjen.!

På tollbua ble vi stående i en evighet, for vanskeligheter måtte de selvfølgelig lage for oss der også. Alle apparater (skrivemaskin, fotoapparat, trekkspill o.l.) ble forseglet og skulle oppbevares for videresending direkte til Asunción. Bare det strengt nødvendige skulle vi få ta med oss til vårt korte opphold i Bs.A., men vi var frampå og fikk flere koffertar med oss. En agent vi hadde fått til å hjelpe oss, hadde bestilt hotellrom til oss. Hver familie fikk to rom og bad, og såpass plass måtte vi ha, for Gunvor, alle de seks ungene og jeg måtte tilbringe flere dager alene på hotellet mens Josef og Knut ordnet med all bagasjen og billetter til neste båt. Bagasjen måtte følges nøye med fra den ble losset av M/S Borgland via tollstasjonen og til den kom ombord i elvebåten. Problemer ble det igjen, for sjauerne kunne ikke telle. De fikk til at vi hadde en kolli for mye. «Bind sammen to kasser, da,» sa den glupe styrmannen. Så satte to mann bandjern rundt de to minste kassene. 300 pesos, takk!

Da bagasjen skulle undersøkes på tollstasjonen, var det en kolli mindre enn det som sto i papirene. Av med bandjernet rundt de to kassene, og vips 24 kolli, som rett skulle være. 300 pesos, takk! Så dette var Sør-Amerika. Sommel og prat og penger for alt bryet, takk.

Riktignok fikk vi uhyggelig mange pesos for våre dollar fra Norges Bank, (1 krone = 50 pesos), men de skitne pengesedlene rullet fortere enn tikronene hadde gjort i Norge.

Etter våre forhold var det heldigvis billig i Argentina. Frukt kostet 1 -2 kroner kiloen, og en drosjetur kunne du få for 3-4 kroner, hvis du vel og merke hadde avtalt prisen på forhånd.

17.mai feiret vi med en eske norsk konfekt – avskjedspresang fra stueren ombord i M/S

Borgland – og en tur til den zoologiske hagen. Vi følte ikke noen særlig 17.maistemning der vi vandret blant alle de ville dyrene. En lama spyttet på oss, og en sjiraff tok godteposen til Arne, men moro var det lell. Øyvind var forresten skråsikker på at han hadde sett 17.maitog. Det kom nemlig flere skoleklasser marsjerende inn i dyrehagen, og han var helt oppsatt på å får være med dem. Men vi hadde jo ikke flagg, for de lå i en koffert på tollbua, så noe 17.maitog ble det ikke. , Vi hadde hatt lyst til å ta en tur til Den norske sjømannsmisjonen om kvelden, men ungene var altfor trøtte, og festen der skulle begynne kl.19.00 . Det var den 17.mai.

Vi fikk ikke sett så mye av storbyen, men en ettermiddag hadde Knut tid til å bli med oss opp til Avenida 9 de julio, for at vi skulle kunne si at vi har sett verdens bredeste aveny. Mange av gatene i Bs. A. er smalere enn Storgata på Lillehammer, men her tar de det igjen. Der er flere kjørebaneer i begge retninger med et vakkert grøntanlegg i midten. Der er også en høy obelisk, sprudlende fontener og blomstrende trær.

Knut og Josef fikk etter mange turer, mye prat og tusenvis av pesos ordnet med bagasjen og billetter videre. Etter 30 døgn ombord på M/S Borgland og fire hektiske dager i Bs. A., trodde vi at vi var lei reiselivet, men det kriblet i oss da vi lørdag 20 . mai gikk ombord i elvebåten M/N Ciudad de la Plata, en nydelig båt, særlig etter sør-amerikansk standard. Ved Bs.A. er elva så bred at en kan ikke se land på den andre siden. Her er den 20 mil bred, men den smalner fort av. Rio de la Plata – Sølvfloden - heter den her .Like innenfor Bs.A. går båten inn i Rio Paraná som er 4700 km lang. Vi skal bare ca. 1300 km oppover Rio Paraná før vi går inn i Rio Paraguay, 300 km til Asunción, og turen er regnet å ta fire døgn.

Nå begynte en interessant ferd forbi usle hytter av jord og strå spredd utover der flate landskapet som hakka mandler på ei kake i stor kontrast til godseiernes flotte estancias. Vi passerte store og små byer og skog, skog, skog. Den står tett og frodig helt ned til elvebredden. Når elva vokser, oversvømmer den store områder og river med seg trær og busker, ja, tilmed svære jordflak som flyter nedover elva som øyer. Det hender visst at folk bruker dem til båter, men det kan bli en farefull ferd. Øyene rives i stykker av strømmen etter hvert, og passasjerene blir et lett bytte for «las pirañas» - små fisker som opptrer i stim, og som skreller et menneske eller dyr til beinet på få minutter. Sjøfolka sier det skal være krokodiller i elva også. Håper vi ikke kolliderer og havner i vannet sammen med dem! Svært ofte går vi tett ved land, og da står øynene på stilker i håp om å få øye på ville dyr i elvekanten. Elva har mange sandgrunner, så vi går på kryss og tvers, en gang på denne sida, så på hi. Stadig henger loddesnora utfor skipssida for å lodde dybden. Av og til kan vi kjenne at båten skurrer mot sanda. Tenk om vi ble stående fast på en sandbanke! Da ville vi bli enda mer forsinka en vi allerede er.

Det er ikke vanskelig å skjønne at vi ikke er i Norge lenger. Midt på natta ble Knut vekket av at en mann kom inn i lugaren og spurte om å få låne gitaren. Knut som ikke er så bevandret i spansk ennå, bare ristet på hodet. Mannen ga seg ikke, men gjorde tegn til Knut at han kunne komme og spille for dem, for de ville danse. Det skulle tatt seg ut at den ærverdige misjonæren skulle spille opp til dans på elvebåten!

Rensligheten ombord er det så som så med. «Uta blank, men inni krank,» sier vi i Norge. Det passer godt her. Menneskene er veldig nøye med utseendet sitt. De ser rene og appetittelige ut, men lugarene vår ble ikke vasket en eneste gang på turen. Krokene og listene var langt fra rene, og en morgen fant vi en 15 cm lang mark i senga! For en sengekamerat!

Vi oppholdt oss mest mulig på dekk, for sjøl om landskapet var ensformig, var det alltid noe nytt å se. Solnedgangene kunne vi ikke miste en eneste dag., De var ubeskrivelig vakre, men det gikk så altfor fort. En stor, gnistrende rød sol lå og duppet et kort, blendende øyeblikk før den forsvant i horisonten. Himmelen flammet i rød-gule nyanser, og så var det mørkt.

Endelig ved målet!

25. mai var vi endelig i Asunción! Der sto nordmenn på kaia og tok i mot oss. Men der sto tollere også! Det tok oss tre dager og to mellomliggende fridager før vi fikk ut bagasjen, bare litt håndbagasje som vi måtte greie oss med i fem døgn. Penger og prat, sommel og snakkesalighet var det her også. Uten hjelp fra to høye herrer, den ene oberst Zárate, minister for indianerdepartementet, ville det ikke ha gått så glatt heller gjennom tollene. Med en masse papirer, stempler og underskrifter ordnet det seg omsider. Vi åpnet bare to kasser og slapp all toll! Men penger skulle tollerne ha likevel – til sin egen lomme! «

Utdrag fra brev til Jorunn av 25. mai:

«Vi er nå vel installert i hytta til Norheims her i Ypacarai. Den består av et rom på ca. 20 kvadratmeter + en stor veranda, og her sitter jeg nå. Arne og Hilde leiker i rødjorda rett utenfor her. De koser seg. «Det er moro i ..guay!» sier Arne. Hilde spanderer sølekaker, værsgod! Øyvind og Knut ligger. Knut har fått en voldsom diaré og har ligget i hele dag. Jeg håper jeg ikke får det, for i morgen må jeg inn til Asunción for å handle mat og å få ut bagasjen. Vi har ikke fått med det aller nødvendigste engang. Arne bruker Hilde sine bukser, og Øyvind det samme han kom med i går, og de er langt fra rene. «

26. mai: «Jeg fikk ikke tid til å skrive mer i går. Det er mye mas og altfor lite søvn. I natt sloss vi mot mygg og maur. I dag sto jeg opp kl. 5.00 og dro med Anna Strømsrud og Josef Iversen til Asunción for å ordne med bagasjen. Hele formiddagen gikk med på tollene, og enda fikk vi ikke bagasjen med oss i dag. «Mañana, señora!» Det er låta her i Sør-Amerika.»

Flytting.

Vi kunne ikke fortsette å bo så kummerlig. Den driftige Anna Strømsrud hadde funnet et hus til oss i hovedstaden. Huset var stort og gammelt. Det luktet mugg og var forferdelig skittent. Vi bodde der ei uke, så orket vi ikke mer, men fant et hus i Ypacarai. Det var godt å kunne være i nærheten av landsmenn. Både Byberg og Førland bodde der. Det gjorde livet litt enklere. Ungene slo seg fort til ro. Øyvind dro rundt til naboene og begynte å bruke de glosene han fanget opp. Arne og Hilde var mer beskjedne, men ordforrådet deres økte sakte, men sikkert i lek med naboungene og etter besøk i søndagsskolen. Øyvind dro fra hus til hus i nabolaget og sang: «Hay vida, hay vida en Jesús». Han var misjonær fra dag en.

Fra sendebrev nr. 3 3. juli

«Salva tu alma» = «Frels din sjel» Står det med store bokstaver på et kors på veggen til den katolske kirka her i byen. Dette er i grunnen så typisk for det erkekatolske landet, det er mennesket som må gjøre alt sjøl. Ved å gjøre gode gjerninger, ved hyppige besøk ved nadverdsbordet og ved skriftestolen kan mennesket oppnå frelse for sin sjel. Bibelen sier noe annet, og det er vi kommet hit for å fortelle dem.»

Den første tida på et fremmed kontinent.

I alle årene vi var i SA. skrev vi en masse brev. Alle sendebrev til givene er oppbevart i egen mappe. Derfor avslutter jeg sitatene fra dem nå. Den som er interessert i alle detaljer, kan lese dem. Tida begynner å bli knapp for meg hvis jeg skal greie å fullføre denne boka.) Det ble mange inntrykk på kort tid, og spansken skulle beseires. Jeg hadde en fordel fordi jeg hadde lest 30 leksjoner av et Linguaphone-kurs før vi reiste ut. Dessuten kunne jeg litt fransk, så verbbygningen var ikke helt ny for meg. Ungene, særlig Øyvind, dro ut i gata og kom igjen

med nye ord hver dag. Arne var taus helt til han en dag snakket språket perfekt. Hilde lærte norsk og spansk samtidig og mikset iveri på sitt eget språk. Knut var grundig som alltid og leste og studerte flittig. To ganger i uka kom en spansklærer hjem til oss i det enkle huset vi leide midt i Ypacarai. Da drakk vi kaffe og spiste «Caballeros pobres» (=arme riddere), fordi vi hadde ikke steikeovn til å steike kaker i. Over den altfor brente, søramerikanske kaffen drøftet vi grammatiske problemer og sugde til oss nye ord. Når jeg skulle på butikken på hjørnet og handle mat, måtte ordboka fram, og dermed økte vokabularet dag for dag. På nærmeste gatehjørne var det busstopp, og der sto det alltid mange kjerringer og solgte chipa. Det var ei slags kake laget av egg, kvit ost, maismel, maniokamel, salt og anis. Ungene ble fort veldig glade i chipa, men jeg kunne aldri venne meg til denne rare kaka som var helt seig inni og sprø utenpå. Kjerringene sto gjerne opp før sola for å bake chipa. De steikte dem i digre mursteinsovner ute på gårdsplassen. De ble fyrte kraftig opp, så rakte de ut glørne, vasket ovnen og satte platene inn i samme hullet, hvor de ble langstekt og nesten tørket. Derfor ble de lyse og sprø utenpå. Så ble de lagt i vide, flate korges som ble plassert på hodet. Elegant vandret så chipakjerringene avsted til en bussholdeplass, og der gikk de unna. Chipa var suveren reisekost. «Sopa paraguaya» var en annen spesialitet som det heller ikke var så lett å venne seg til, for som regel ble den laget med kufett, og det satte seg fast som et belegg i gummen. Når jeg lager den selv nå, bruker jeg smør, og da blir den god til grillmaten. Den lages med mange egg, sur melk, gulost, maismel og smør. Øyvind, Arne og Hilde elsker den fremdeles!

Håndarbeidene vi så utstilt på fortauskanten i en av småbyene mellom Ypacarai og Asuncion, ble vi begeistret for. De mest særpregede var ñandutí som betyr spindelvev, Alt fra de minste lommestørklær til de største dukene var ubeskrivelig vakre. Det andre nasjonal-håndarbeidet var aho-poí som betyr fint tøy. Det ble brodert på nasjonalt bomullstøy med klostersonn i åttekantstjerner eller sikkakkborder, holbeinsting, korssting og noe som lignet på vestmanna- eller austmannarenning. Hele kjole- eller skjortefronter var overbrodert. Det varte ikke lenge før hele familien var kledd opp i aho-poí.

Den beste måten å lære nye språk på er utvilsomt å lære seg sanger utenat og å lese bibelen, sammenligne tekster og lære kjente bibelvers utenat. Vi brukte den letteste og nyeste oversettelsen av NT på spansk og gikk stadig på møtene de andre misjonærene holdt. Dermed snek spansken seg inn under huden på oss sakte, men sikkert, om enn ikke feilfritt. Grammatikken strevde vi med hele tiden., men folk var tålmodige og forståelsesfulle. .Og så lo de litt bak vår rygg! Det fortalte Leonardo Alderete oss flere år senere. Han var pastor i Filadelfia, Asunción, og byggmester. Som sådan bygde han klinikken i Atyrá sammen med misjonær Oddmar Byberg. De trengte flere snekkere, og Knut ble med. Når folk sa noe til han på spansk, og uansett hva de sa, smilte Knut bredt og svarte:»Si! Si!» Det var også det eneste han sa når han prøvde seg på å trekke tenner på folk. «Hazy! Me duele» (Au!. Det gjør vondt!) skrek pasienten. «Si, si», beroliget Knut. Det var Gerda Aardalen som lærte Knut hvordan han skulle sette bedøvelse og trekke tenner. Hun mente det ville være nyttig når vi havnet blant indianerne, men han likte ikke tannlegeyrket, så det ble ikke så mange tennene han trakk ut.

Mens Knut jobbet i Atyrá eller hjalp Anna Strømsrud med flytting fra Paso Cadena til Yvy Yau langt oppe i nord, stullet ungene og jeg med vårt i Ypacarai. Det var kaldere i Paraguay enn vi hadde trodd. Mor og far hadde gitt oss en vedovn, og den installerte Knut i stua. Siden det ikke var pipe i huset, satte han røret gjennom et vindu. Ovnen trakk, og vi fikk det varmt i stua. Likevel gikk vi kledd som en kald vinterdag i Norge, for dørene gikk opp og igjen dagen lang, og det trakk fra alle vindusglugger. Ute var det sommertemperatur på dagen og isende

kaldt på kvelden. En dag ble vi med Sigrun Byberg for å besøke noen fattige som gikk og frøs. Vi tok med oss en stor sekk med klær vi hadde hatt med i bagasjen og besøkte en familie oppe i åsen bak barnehjemmet som misjonen holdt på å bygge. Vi kom til ei elendig, lita rønne der to søstre med familier bodde sammen. Den ene kona hadde satt 15 barn til verden og gikk med det 16. Faren satt i fengsel, for han hadde misbrukt ei av døtrene. En sønn satt også fengslet. Han hadde voldtatt ei nabo jente. Hva levde de av? Klærne til ungene var bare laser. De hang nesten ikke sammen. Vi delte ut klær og fikk på dem pene kjoler og bukser, varme gensere og jakker, og de strålte av glede. Dagen etterpå fikk vi vite at mora hadde solgt alle klærne! Brukte hun pengene på brennevin eller mat, tro?

Det var også ei annen jente som solgte klærne våre. Kleskassene brukte vi til kjøkkenbenk, og de sto ulåste. Det var jo bare vi og hushjelpa som var inne i huset. Denne jenta som het Justina, hadde kommet for å hjelpe oss med klesvask og husrengjøring gjennom ei av nabokonene i gata. En dag fikk jeg se at en underkjoleblonde hang nedenfor kjolekanten hennes, og den kjente jeg igjen som mitt fineste underskjørt. Hvis hun kunne stjele fra undertøyskuffa mi, kanskje hun hadde tatt andre ting også? Joda, kassene var endevenedt, og mange fine ting var borte både derfra og fra kleshyllene våre.. Så ble det konfrontasjon og oppsigelse på dagen. Dermed måtte jeg stå å gnikke klesvasken sjøl igjen. Vannet måtte heises opp fra den dype brønnen, og siden det ikke var lokk på den, havnet alle klesklypene mine ned i den en dag. Jeg skrubbet klærne mot vaskebrettet, sint og irritert, mens jeg bøyde spanske verb i kjønn og tall og tid. Ungene ble satt til å skylle klesvasken enda så små de var. Arne var den mest tålmodige til det arbeidet. Øyvind likte bedre å sykle på den vesle guttesykkelen vi hadde med fra Norge eller å fly mellom naboene og synge kor han hadde lært på søndagsskolen. Det var han som var misjonæren. Hilde likte best å leke med naboungene. Hun fikk ei hjertevenninne, Maria Teresa, som bodde tvers over gata for oss. Hilde var like mye der som hjemme, og de forsto hverandre godt. Av og til gikk vi tur i nabolaget. Da stoppet folk opp, glante på Arne og sa: »O, que lindos ojos que tiene!» (Å, så pene øyne han har). Ja, det var sant, Arne var en nydelig gutt med store, klare øyne. Alle tre så ut til å trives, men vi hadde jo våre fighter innimellom. Øyvind og jeg sloss en dag så jeg brakk høyrearmen og måtte på Baptistsykehuset å gipse den. Akkurat da var vi midt i flyttesjau igjen. Heldigvis hadde vi fått oss ny hushjelp, Valeriana, ei skjønn, troende jente som virkelig var til å stole på og som gjorde jobben sin pliktoppfyllende. Hun var en Guds gave til oss og ville tilmed bli med oss når vi flyttet. Før hun kunne bli med, måtte vi be om tillatelse av tanta hennes som bodde i Asunción. Vi ble mildest talt forskrekket da vi så de forholdene vår Valeriana kom fra. Hun hadde vokst opp i en av de fattigslige slumstrøkene i byen. Husene, om det kunne kalles hus, var på fem-seks kvadratmeter, bygd av gamle kassebord, bilskilt og rustne bølgeblikkplater. Der var langt til en do og enda lenger til en brønn. Likevel var tanta ren og velstelt å se til, og hun ga sitt samtykke til at Valeriana kunne bli med oss til indianerne i Paso Cadena, langt inne i jungelen, 50 mil fra hovedstaden. Og det ble noe av ei reise!

Utdrag fra brev til mor og far 26.nov.67 (Knuts 33årsdag):

«Vi startet fra Ypacaraii går morges kl.5.00. Ved sjutida gikk vi inn et sted for å spise frokost. Da merket vi at vi hadde mistet en stor kartong med dyner, spisebestikk og diverse kopper og kar, bl.a. alle kjelene mine Vi dro tilbake for å lete. Valeriana spurte i samtlige hus langs veien, og jamen fikk hun tak i esken til slutt. Jeg savner noen småting, men heldigvis fikk vi igjen dynene. Så dro vi videre. Etter vel en times kjøring punkterte det ene bakhjulet på bilen. Dermed gikk det nesten to timer til. Nå gikk alt vel og bra til grensa til Brasil. Vi måtte kjøre en omveg, for Knut sa vi måtte til Brasil for å få tak i nytt dekk. Han torde ikke ta risken på å kjøre lenger uten reservedekk. Det gikk nok to timer. Nå var klokka blitt nesten fem på

ettermiddagen. Hva skulle vi gjøre? Vi ville aldri nå fram på dagen. Vi valgte å reise videre. Det skulle vi ikke ha gjort. Det ble mørkt, og jeg likte meg ikke der inne i den åtte mil lange skogen. Vi kom fram til Itakyry ved nitida, og der tok vi inn på stedets eneste hotell. Det var slett ikke så verst. Vi fikk da rene laken og putevar, og jeg hadde med laken til å legger under de skitne ullteppene vi skulle ha over oss.

Da vi skulle dra videre i dag morges, ville ikke bilen starte. Knut og flere mannfolk holdt på med den i flere timer uten å finne ut hva det var. Den ladet ikke, men dynamoen og vippen syntes å være i orden. Sterke mannfolk dyttet oss i vei, og vi tok sjansen på at det ville gå, men det gjorde det ikke. Nå står vi her i en bitte liten landsby som heter Itu. Knut fikk med seg en gutt, og så dro de til fots til Paso Cadena. Det er ca. 15 km. Stakkars mann, han skal bli passe kei! Når han kommer fram. Må han reparere hjulet på traktoren, og så skal han komme og hente oss. Vi må smøre oss med tålmodighet. Ungene har sovet litt, men nå er det ikke mere ro å få. Vi får gå en tur. Noe må vi finne på. Tida blir lett lang for ungene. Øyvind er jo vanskeligst å tilfredsstille, men det går utrolig fint med han også.

Dagen derpå. 28.nov. Og så er vi endelig framme i Paso Cadena. Det var virkelig noe av en tur. Klokket fem om ettermiddagen kom to kjekke gutter fra Paso på hesteryggen for å møte oss. Vi gjorde oss i stand for å bli med dem til fots det siste stykket. Det skulle nok gå. To gutter til skulle komme for å passe på bilen. Vi var nesten ferdige til å starte, da Knut kom med traktoren. Så fikk vi skyss likevel. Traktoren tauet oss i veien, og jamen ble det ikke litt liv i motoren på bilen også. Det varte ikke lenge. Etter et par-tre kilometer sto vi der igjen, denne gangen midt i tykkeste skogen. Men vi hadde heldigvis traktoren, og så var det på med kjettinger. Det gikk da på et vis, sakte, men sikkert. Flere ganger satt vi fast i gjørma, men traktoren greidde å dra oss opp igjen. Klokket åtte gjorde vi vårt inntog i Paso Cadena. Gjett om vi var glade! Den reisa vil jeg ikke ha opp igjen. Neste gang blir det forhåpentligvis ikke fullt så trølsomt. Det verste ved den reisa var i grunnen de timene vi tilbrakte i Itu, midtveis mellom Itakyry og Paso. Vi tok inn i et lite hus, og der hadde de så mange høner, kalkuner og gjess så jeg trodde jeg skulle bli rar. Jeg var gjennombløt av svette, så fælt syntes jeg det var. Nei, jeg kan aldri venne meg til fjærkre.»

Paso Cadena, ja. Det ble vårt første ordentlige virkefelt i Paraguay. Her var det nok å ta fatt i: Barnehjem, skole, klinikk, menighet, sagbruk, åker, kuer, høner og elendige veier. Ingen kjedelige, grå dager her, nei. Med tre kombinerte hushjelpere/lærere skulle vi to greie med alt dette. Det gikk da på et vis. Ungene slo seg fort til ro. Her var det leikekamerater overalt, trær å klatre i og basseng og elv å bade i. Hilde snakket et herlig kaudervelsk av norsk/spansk/guarani. Arne sa heller lite til å begynne med, men Øyvind plapret i vei på spansk med noen norske ord innimellom.. Leikekamerater var det nok av, først og fremst de fire barnehjemsbarna, Teodoro, Abraham, Santiago og Ramona. Andre indianerunger krydde det av i nabolaget. Hver ettermiddag i varmetida dro vi hele gjengen ned til elva for å bade. Det hadde de streng beskjed om ikke å gjøre om vi ikke ble med dem, men en dag hadde Øyvind og Arne likevel lurt seg av sted sammen med noen av indianerguttene. Elva var stor, og det drev tømmerstokker nedover i stor vaser. Noen av guttene dristet seg til å hoppe fra stokk til stokk. Øyvind syntes dette så morsomt ut, men han var ikke så rask i vendingen som de andre og falt i elva med et plask. Han kom opp igjen, men greidde ikke klore seg fast til en stokk og gikk under nok en gang. Akkurat da kom en av de større guttene forbi, så krisesituasjonen og hoppet i elva og reddet Øyvind før han gikk under for tredje gang.. Takk, gode Gud, for at han ikke druknet og ble anacondamat! Det samme sa vi ved en annen anledning. Da var vi alle i elva, og vi hadde med oss en oppblåst bilring som ungene fløt rundt på. Øyvind elsket denne ringen, for da slapp han å bruke kroppen for å holde seg flytende. Plutselig kom han uti en strøm som tok han med seg nedover elva. Abraham hoppet resolutt

ut fra brua og fikk tak i bilringen og Øyvind før de forsvant rundt svingen. Den gutten har god englevakt, og nok en gang var det også en menneskelig engel i nærheten. Hver kveld måtte ungene undersøkes om de hadde fått flått eller «ura». Flåtten satte seg ofte på pungen til guttene, og da var det til med pinsett og rensevann. «Ura» var verre. Det var ei flue som la egg i huden, og merket vi det snart, kunne vi ha på et pulver som het Garmisan og dekket det med plaster. Etter et par dager var egget dødt. Øyvind måtte snauklippes en gang, for han hadde fått flere «ura» i hodet. Fant vi ikke disse eggene tidlig, utviklet de seg til mark under huden. Kuene våre fikk ofte slike marker i huden, og en gang fikk ei av bikkjene våre et fryktelig sår. Hun ble borte for oss, og da jeg fant henne, lå hun og slikket på et sår der marker kravlet omkring. Jeg begynte å doktere henne, og da hun ble frisk, fotfulgte hun meg overalt.

En dag kom ei lita jente til sykestua. Hele hodet hennes var et eneste stort sår på grunn av «ura». Det var ikke lett å kurere. Heldigvis fikk vi to norske sykepleiere på besøk akkurat da, og de sa at jeg måtte vaske hodet med saltvann. Stakkars jente, som det måtte svi! Men hun ble faktisk bra etter lang tids behandling.

«Den første jul i et fremmed land. Julefest på 23 grader sørlig bredde.»

Hildes treårsdag 22. desember ble feiret ganske enkelt med litt ekstra til ettermiddagsmat. Vi hadde vel kjøpt med oss noen gaver til henne, men noen stor feiring ble det ikke. Vi ventet på julekvelden. Da feiret vi alle sammen, Norheim sine, barnehjemsbarna, jentene og vi i stua på barnehjemmet. Alle fikk gaver av Bergljot og Olav, og vi hadde vel også rusket sammen noe til de fleste. Hilde ble helt utrøstelig da hun pakket ut en liten ring som ramlet rett ned mellom de gisne golvplankene. Den så vi aldri noe mere til.

«Dere må endelig huske på den store festen vi skal ha 1.juledag,» sa Olav Norheim på hvert eneste møte de siste ukene før jul. Og han la alltid til: «Er det forresten noen som har sett oxen vi skal ete den dagen?» Jada, det var alltid en eller annen som hadde sett den enten i skogen eller ute på campo'en. Men kvelden før den store dagen, på selveste julekvelden, kunne ingen finne oxen. Den var forsvunnet. I all hast ble det kjøpt inn en annen okse, og den var knapt felt i grålysningen juledagen før folk begynte å innfinne seg. Langveisfra kom de, fra landsbyer og tettbebygde strøk og fra de mest ensomtliggende steder i jungelen. Fattige, fillete og møkkete indianerfamilier med haugevis av unger i alle aldre, elegante paraguayar-ungdommer med stråhatt og solbriller, joda, her var alle slags typer i skjønn forening. Men ett hadde de felles: Alle var sultne og gledet seg til oksesteika. De måtte finne seg i å vente. Først hadde vi et langt møte, for mange ville bringe sine hilsener til Norheim sine som skulle reise hjem til Norge. Lukten av oxen som ble grillert utenfor, pirret i nesa på sultne indianere og paraguayere, og da vi endelig ble servert, forsvant hele oxen på et blunk. Og den kjempestore kleskjelen med manioka ble tom før vi fikk sukk for oss. Dagen etter dro Knut med Norheim sine. Hele resten av jula og ei uke ut på nyåret var jeg alene med ungene og hushjelpene. Det ble liksom ikke jul det året.

Det er flest hverdager.

Nå lærte Knut og jeg å arbeide sammen som team, og vi ble et godt sammensveiset lag som utfylte hverandre. Vi lærte hverandre bedre å kjenne. Før hadde vi arbeidet på hvert vårt sted. Nå måtte vi dra lasset i lag, og det var spennende., men vi fikk altfor liten tid til å være kjærrester. Likevel ble vi stadig knyttet sterkere til hverandre. Det varierte arbeidet var interessant. Svært interessant. Dagen startet med felles frokost og andakt. Så ble arbeidsoppgavene fordelt. Hvis Valeriana og Lucia vasket klær på mandag, måtte Adolfinna og Ramona lage mat og vaske golv. Så byttet de på neste dag. Jeg tok meg av pasientene som kom og så litt etter ungene innimellom. Knut satte folk i arbeidet i åkeren eller på veien eller

tok i mot folk som trengte råd og hjelp. Etter middag kl. 12 gikk Adolfina, Valeriana og jeg til hver vår skoleklasse, mens Lucia vasket opp og strøk klær.

Husværet vårt.

Det var mange hus på misjonsstasjonen i Paso Cadena. Det eldste huset som nå ble brukt til lysaggregat og lager, var et jordhus hvor de første misjonærene hadde bodd. Så ble hospitalet bygd i murstein med puss og hvitkalket. Der var det to sykesaler, en stor ventehall, et legekontor og ei leilighet med tre små rom, kjøkken og bad. På langsida mot tunet var det en lang korridor. Skolen hadde tre klasserom hvorav det største også ble brukt til møter. I begynnelsen av sekstitallet ble det bygd et bolighus i tre. Det hadde dobbelte vegger, men ikke noe isolasjon. Der var det mye liv inni! I varmetida holdt vi nesten ikke ut der, og når det ble kaldt (gradestokken kunne gå helt under 0) satt vi med ytterklær og hutret ved peisen, stekte på den ene siden og iskalde på den andre..Da vi kom til Paso, ble vi plassert i den vesle leiligheten på hospitalet, men da Norheims reiste heim etter en måned, flyttet vi opp i trehuset. Det angret vi på. Norheim hadde bygd et trehus til som rommet hushjelpene og barnehjemsbarna. Det fungerte ikke med to husholdninger, så vi flyttet alle sammen til hospitalet. Jentene fikk den ene sykestua til soverom og guttene den andre. Vi hadde de tre små rommene i leiligheta. Et rom brukte vi til stue, et annet til leikerom og klesskap, og på det siste rommet hadde vi to dobbeltsenger hvor vi sov alle fem. Legekontoret ble felles spisestue, og sykestua ble flyttet til barnehjemmet Den store ventehallen ble felles oppholdsrom for oss alle. Denne ordningen viste seg å være svært så hensiktsmessig.

Nok et nytt språk: Hjertespråket guaraní.

Det var slett ikke enkelt å forstå indianerkjerringene når de kom til sykestua. De kunne mindre spansk enn meg, og jeg kunne ikke guarani. Rett som det var måtte jeg hente en av jentene for å oversette for meg. Det var tungvint, men etter hvert lærte jeg meg de viktigste ordene som jeg trengte der og da., som «Mo'opa nderazy? (= hvor har du vondt?) Guarani er et nydelig, mykt språk med et forbausende stort ordforråd. Det er vanskelig, for like mye stemmen som tungen og nesa gir ordet dets rette betydning. Hver bokstav har sin spesielle verdi. Skal en f.eks. gi uttrykk for en voldsom lyd, brukes konsonanten P i første eller andre stavelse. Eksempler: puká = latter; purahei = sang; sapukai = skrik. Konsonanten S brukes i ord som skal gi uttrykk for en svakere eller fjern, glidende lyd: syry = vann som renner; siriri = vann som drypper; sunu = torden. Y er en strupelyd som også kan være nasal i noen ord. Den ligner ikke på vår Y som er en leppelyd. Konsonanten T brukes i ord som uttrykker slag: tyky = vann som drypper; tiniti = klokkeklemt Dette er bare noen få eksempler, men kanskje nok til å forstå at guarani er et poetisk, vakkert språk med en mengde lydmalende ord (onomatepoiétikon). Når en brennende nasjonal evangelist legger ut om Guds kjærlighet på dette velklingende og uttrykksfulle språket, er det en fryd å sitte og lytte. Men for en utlending er det som en uoverstigelig mur å lære skikkelig. For en misjonær er det en dyd av nødvendighet om en vil nå inn til hjerterøttene på guaranifolket. Med skam å melde, vi lærte det aldri godt, bare det aller nødvendigste til daglig bruk.

Hverdagslivet bød på mange viderverdigheter. Når det regnet dag etter dag, ble vi helt isolerte og innestengt. Veien som var i elendig forfatning fra før, ble fullstendig oppbløtt, og elva Acaray gikk over alle sine bredder. Innsjøen gikk til bakken like nedenfor sykestua, og vi satte ut fiskegarn tvers over veien og fikk så mye fisk at både vi og naboene fikk mer enn nok. Men det var den eneste fordelen vi hadde av oversvømmelsen. Vi var helt avskåret fra sivilisasjonen, og det tok på nervene. Hadde ikke forbindelsen oppad mot himmelen vært åpen, hadde vi blitt nervevrak Den fæle veien mellom oss og sivilisasjonen ga oss mer enn nok av prøvelser. Den tok mye tid og krefter. Ikke en gang reiste vi ut uten å sitte fast i et

gjørmehull. En gang satt vi to dager på veien! Vi hadde fem barn under 10 år og en del ungdommer med oss. Det ble ikke stor liggeplass på de nettene! Av og til måtte vi hyre folk for å reparere veien noe. En gang hadde vi 15-16 mann i arbeid. De var lovt kjøtt og klær for arbeidet. Da lønningsdagen kom, ville alle ha penger. Gamle Bernabé stod der i et fillete, frynsete og lappet plagg som en gang hadde vært ei bukse. «Det er ikke vanskelig å se hva du trenger,» sa Knut og ga han ei pent brukt bukse. «Nei, jeg trenger ikke bukse,» sa Bernabé. «Jeg vil ha penger.» «Men kjøtt trenger dere alle sammen,» fortsatte Knut på sin stillferdige måte mens han så fra det ene bleke, anemiske ansiktet til det andre. «Nei, vi vil ikke ha kjøtt. Vi vil ha penger!» svarte de i munnen på hverandre. Det var ikke vanskelig å skjønne hva som lå bak. Alle var brennevinstørste. Noen hvite tar med seg evangeliet til indianerne, mens andre gir dem alkohol og skytevåpen. Hva har brakt dem mest hjelp og velsignelse? Ikke alkoholen i hvert fall. Ignacio er et godt eksempel på det. Han arbeidet mye hos oss og var stadig å se på møtene. Han ville være en troende, men igjen og igjen falt han for fristelsen og drakk seg full. Ofte røk han uklar med andre og kom opp i slagsmål. En sen kveld kom han ravende med forslått ansikt og med et knivstikk i armen. «Doctor Canuto» rensset såret og forbandt armen.

En kveld hørte vi fryktelig hvin fra nabohytta. Vi dro mann av huse for å se hva dette kunne være. Der krabbet mor Juliana omkring på jordgolvet og hylte: «Mo'opa che kysé? Ajukata Isidro Verape!» (Hvor er kniven min? Jeg skal drepe Isidro Vera). Det var han som hadde gitt henne brennevin, og nå var hun full og helt fra seg av sinne. Den vesle gutten hennes på 7-8 år fór også hylende omkring. Han hadde tatt en glødende pinne fra bålet, og alle som prøvde å nærme seg ham, fikk seg et slag av pinnen så glørne haglet. Han var så full at han greidde nesten ikke å holde seg på bena. Vi fikk lokket han til oss og tok han med heim, ga han et bad og en stor porsjon middagsmat og puttet han i ei god seng. Morgenen etterpå tuslet han heim til den fattigslige hytta. Ei natt våknet vi av at noen sto utenfor døra og klappet og ropte. Det var en mann som ville ha Knut med seg til den andre siden av elva for å hente en mann som hadde fått et knivstikk i magen under et slagsmål på en fyllefest. Knut tumlet ut med buksa halvveis på, fikk start på pickup'en og hentet mannen, rensset såret og satte en penicilinsprøyte på han. Etter noen dager var han pigg igjen og ruslet tilbake over elva til kona og ungene. Men ugjerningsmannen, en gutt på 18 år, hadde stukket av, og derfor måtte en av slektningene ta straffen, sa høvdingen da han kom og ville slå ihjel broren på 12 år. Da vi hørte dette, tok vi gutten med inn i huset vårt og lot han bo hos oss noen dager til det hele roet seg. Ugjerningsmannen hadde nemlig meldt seg for politiet i Itakyry og fikk sone noen dager i fengsel der. «Altfor mild straff,» sa indianerne. Kom han tilbake dit, ville de drepe han. Hevn måtte de ha. Blodhevn. «Har du drept broren min, har jeg lov til å drepe din,» har indianerne sagt i alle år. Vi var der for å fortelle dem at slik går det ikke an å leve. Da lever jo alle i frykt. Vi kom med fredens og tilgivelsens budskap.

På bytur.

Fire-fem ganger i året måtte vi komme oss ut av skogen for i det hele tatt å få litt fri og for å proviantere. Da dro vi enten til Foz do Iguazú i Brasil eller til Ypacaraí og Asunción. Den aller beste fridagen vi kunne få, var de gangene vi hadde tid til å dra ut til de store fossefallene på grensa mellom Argentina og Brasil. (Se artikkel om dem i den store, hvite mappa: Egne artikler). Ellers måtte tida brukes til å handle inn medisiner, parafin, matvarer som vi ikke fikk i nærmeste landsby, og det var mange!, gå til tannlege eller doktor, delta på misjonærmøter eller besøke venner og andre menigheter. Bare det å treffe likesinnede nordmenn var oppløftende for oss «skogtroll». Og for en herlig følelse å ta på seg pene byklær og å gå til frisøren! Vi ble som nye mennesker etter et par uker i sivilisasjonen. Dessuten er Asunción en flott by å vandre rundt i. På den tida var den så trygg at Knut kunne legge seg på en benk i

parken og ta siesta mens ungene og jeg vandret omkring på «windowshopping». Alt var nemlig stengt mellom kl.12.00 og 16.00. Middagen på restaurant, Bolsi eller Pepone, tok gjerne lang tid. Da koste vi oss med kylling og maisstuing. Når Knut våknet opp, dro vi til et «heladeria» (isbar) for å få oss en skikkelig «banana split» eller en «copa tropical.» Det var vår tradisjonelle utskeielse når vi en sjelden gang var i byen.

Innbrudd.

Alltid når vi kom tilbake til Paso Cadena, ble vi mottatt med åpne armer av jentene og barnehjemsbarna., men en gang vi kom hjem, møtte det oss et trist syn. Ja, allerede på veien inntraff ubehageligheter. Veien mellom Itakyry og Paso var ubeskrivelig fæl. En nordmann ville ha karakterisert den som uframkommelig. Men vi måtte fram, selv om det bød på mye strev. Vi satte oss bom fast i gjørma og strevde i over to timer i solsteiken for å komme løs. Da vi omsider kom hjem, møtte vi en gråtende evangelist. Han var satt til å passe husene under vårt fravær, og så mye trist hadde hendt at han var helt oppgitt.

Det var gjort innbrudd i alle husene, men heldigvis var svært lite stjålet. Under sofaen i huset vårt og på tre steder i sykestua var det gjort brannforsøk. Det var brent hull i noen klesplagg, og det var rotet i skuffer og skap, men ellers var ingenting ødelagt. I garasjen hadde de hatt det morsomt. De hadde slått spiker i alle dekkene på traktoren og mopeden, tatt ut ventilen på et sykkeldekk og smurt leirjord nedi, hatt vann i parafinen og i bensinen. Det aller verste var at motoren til lysaggregatet var ødelagt. Vi hadde hatt med oss dynamoen til Asunción og fått den reparert og gledet oss så til å få litt lys på kveldene igjen, men den gang ei. Den gleden unte de oss ikke. Har noen sagt at livet skal være helt problemfritt?

Barneflokket øker.

Vi var tolv til bords hver dag, men det varte ikke lenge før bordet måtte forlenges. I løpet av det første året kom det fem unger til som trengte et hjem. Først kom Vidal, en nydelig gutt på 9-10 år med en vakker sangstemme. Han dukket bare opp fra ingensteds, fattig og foreldreløs. Så kom Magdalena, 9 år, og broren Guillermo, 6 år. Mora forsvant plutselig en dag med den minste broren, og der satt faren igjen med disse to. Han jobbet i skogen og kunne ikke bare etterlate dem alene hele uka., så nå ba han så pent om vi kunne ha dem hos oss. Samme kveld sto vår vesle nabo og ungenes leikekamerat, Clemente, 7 år, utenfor huset og gråt. «Nå må du gå hjem og legge deg, Clemente,» sa jeg. «Jeg vil sove her,» sa han. Men Clemente hadde mor, og vi mente han hadde det best hos henne selv om de var fattige og bodde dårlig. Han kom hver dag og stirret med store øyne når vi satte oss til bords, og hver kveld sto han utenfor og ville ikke gå hjem. En dag kom mora og sa at nå hadde hun fått ny mann og skulle reise fra Paso. Hun kunne ikke ta med seg Clemente, for den nye mannen ville ikke fø på han. Han hadde slått han flere ganger og ville bli kvitt han. «Itte no' knussel,» sa a Marthe Svennerud. «Je tæk dom aille sju!» Enten vi var tolv eller sytten, hva gjorde vel det? Grytene var store, og hjertelaget like så. Mat hadde vi jo i åkeren. Vi dyrket både manioka, søtpoteter, mais og peanøtter. Vi hadde en stor bananhage, men det var så merkelig, vi kunne nesten aldri høste bananklaser der. Nabokona vår, derimot, kom med flotte bananer og ville selge oss. En dag jeg undret meg over dette, kunne Abraham fortelle at Mercedes høstet våre bananer og solgte dem til oss. Eggene hun kom med, var også fra våre høner, fortalte han. Det hadde han sett med egne øyne. Jo, den forklaringen var ganske så logisk. Bananhagen vår lå mellom oss og Mercedes sitt hus, og hønene la ofte egg under de tette banantrærne. Vi hadde kuer også, men de ga ikke nok melk til en så stor familie, så vi måtte spe på med tørrmelk eller kjøpe hos Maria Selva. Da måtte guttene ri dit hver formiddag for å hente melka. Øyvind og Arne elsket å være med på slike rideturer. Underlig at vi torde sende dem avgårde! Vi var faktisk ikke redde for ungene. Vi stolte på Guds bevarende makt. De badet i bassenget og klatret i trærne. Arne var bare nede på marka mens han fløy i mellom trærne. Vi sendte dem tilmed ut i

jungelen for å hente bitre appelsiner til saft og syltetøy. Jeg kan enda se for meg Hilde komme trekkende med en gråvit lerretspose med appelsiner. At de ikke fikk mark i magen eller ble smittet av sykdommer, er et stort under. De fikk jo ofte servert mat hos naboene. Øyvind foretrakk ofte ristet termittmaur og søtpoteter stekt på glørne hos naboen framfor stekt smågris og maiskolber hjemme. Jentene våre var så flinke til å lage mat og bakte nydelig brød med mais i, så vi levde godt, men kanskje litt for ensidig. Provianten vi kjøpte på supermarkedene i Asunción, tok ofte slutt før vi kunne reise og handle mer. Det ble mye «mandio chiriri» i.e. stekt mandioka med egg. Det er nydelig! Til fest ble det både chipa (maniokakaker) og sopa paraguaya (maispudding med mye ost og egg). Søndag frokost spiste vi alltid kokte egg. Det minnet oss om at vi måtte huske å ta den ukentlige antimalariatabletten. Vi var over to år i Paso uten å få malaria. Alle misjonærene før oss hadde fått det og led under det i flere år etterpå. Santiago fikk sneven av tuberkulose, og Abraham ble såpass syk at han var noen måneder på sanatorium i Asunción, men ingen av oss andre fikk positiv Pirquetprøve engang. Jeg hadde et par raptuser med gallestein og lå en dag eller to, men det gikk over av seg sjøl. Eller var det Gud som helbredet meg? Ungene sto i hvert fall rundt senga og ba for meg, husker jeg. Så rørende de var! De viste sin kjærlighet til oss på mange slags vis. Til jul det året hadde de store jentene lært de mindre å brodere, og jeg fikk et smårutete kjøkkensett de hadde brodert korsting på. Jeg har det fremdeles og bruker det innimellom.

Over «Vennsapsbrua» til «Djevelens strupe.»

(Artikkel sendt til Lillehammer Tilskuer 1968) Vi var blitt nesten matlens og måtte avsted og proviantere Da vi handlet i den nærmeste butikken 24 km borte for snart en måned siden, fikk vi mjøl med midd og rått sukker med sand. Forøvrig har de svært lite å by på av matvarer, og nå begynte vi å lengte etter både det ene og det andre. Vi besluttet å reise til Brasil på innkjøpstur. Veien gjennom urskogen fra misjonstasjonen i Paso Cadena til landsbyen Itakyry setter selv den flinkeste sjåfør på prøve. Der er kuler og staup, grøfter langsetter og tversover. En norsk vei i vårløsinga er rene autostradaen i forhold. Skogen gror villig i dette varme og fuktige klimaet, og greiner og lianer dasker borti den stakkars bilen. Vi har forlengst sluttet å tenke på lakken. Skulle vi ut med macheten hver tiende meter for å hogge oss vei, kom vi jo aldri fram. Det får være nok med de gangene vi må kutte trestammer som ligger over veien, eller når vi roter oss ned i et bløt grop, så vi må lage ny vei ved siden av. Og det hender heller ikke så sjelden.

Sparsom trafikk. Denne gangen var veien ganske tørr og fin. Vi brukte bare en og en halv time på de første 24 kilometerne, og det er nesten rekord. Veien videre ble bedre og bedre jo nærmere sivilisasjonen vi kom. Noen steder var den faktisk så bred at to biler kunne møtes. Forøvrig må en kjøre flere kilometer mellom hver møteplass, men så er ikke sjansen for å møte andre biler så stor heller. På nedturen møtte vi ingen bil, bare et par ryttere og en syklist, og det på en strekning av ni mil! På hjemturen møtte vi en Folkevognbuss, og da måtte vi ut og hilse og slå av en prat. For en severdighet å møte andre mennesker her inne i ensformigheten og ensomheten! Veien går gjennom tett jungel og vidstrakte «campos» - grassletter - mil etter mil. Harer og små hjorter, jaguarer og villsvin forviller seg av og til borti veien, og i skogen er det et spetakkel uten like av fugler og insekter. Jungelen har sin sjarm, men den gir meg alltid en trykkende følelse, og jeg sukker lettet hver gang vi kommer ut på «campo'en» igjen. Vi hadde med oss de fire barnehjemsbarna våre, Teodoro, Abraham, Santiago og Ramona foruten våre egne tre unger. Disse fire hadde aldri før vært ute av skogen. Det var første gang de så telefonstolper, asfalterte gater, gatelys, busser og ikke å forglemme Folkevogner! Tretteåringen Teodoros begeistring for «asfaltboblene» var enorm. Hvorfor hadde ikke vi en sånn en? Det var noe annet enn Internasjonalen vår! Jo, jeg synes

jeg ser oss på elendige jungelstier med det lave karosseriet og de små hjulene. Nå hadde den store Internasjonalen vår greid å føre oss ut av skogen til mer siviliserte egner. Vi overnattet sammen med lopper og mygg på noe som lignet et hotell i landsbyen Hernandarias. Disse sengekameratene, et støyende lysaggregat og musikklignende lyder fra en høytaler holdt oss våkne det meste av natten. Vi dro kløende og søvnige videre til grensebyen Presidente Stroessner. Den er nyanlagt av den nåværende presidenten, som forresten ble gjenvalgt for sin tredje periode den 11. februar i år, og derfor lot han den like godt bli oppkalt etter seg. Her ligger souvenirbutikkene og hotellene på rad og rekke. Den seilbare Paranáelva flyter bred og mektig forbi, og den fine gjennomfartsveien Asunción - Sao-Paulo danner hovedgata i byen. Det er virkelig et fremtidig turiststed med både casino og svømmebasseng. Den internasjonale «Vennsapsbrua» over Paraná forbinder Brasil og Paraguay. Den er et arkitektonisk, moderne byggverk som begge land kan være stolte av. Turistbrosjyra forteller at den er den største betongbrua i verden med et buespenn på 303 meter. Øvrige data er: Lengde 552 m, bredde 13.50 m og høyde 78 m. Bra bru, men selvsagt slår den ikke den planlagte brua over Mjøsa.

Snille tollere. Tollerne i de imponerende bygningene på begge sider av brua var svært så vennlig innstilt. Var det våre ærlige, norske ansikter som gjorde at vi slapp så lett igjennom? Noen få kilometer med ny, fin vei førte oss til grensebyen Foz do Iguazú. Selve byen er ikke akkurat noen severdighet. Den har bare ei forretningsgate med hovedsaklig manufakturbutikker. Men det er ei flott gate med dobbel kjørebane med grønnsvær og gatelys i midten og skikkelige fortau. Vi som kom fra fattige Paraguay, syntes det var riktig storartet. Gata førte ut av byen til en vidstrakt og uryddig naturpark og de berømte fossefallene Foz do Iguazú, hvorfra byen har fått navnet sitt. Det er disse mektige fossene som trekker turistene til seg, og som skaffer levebrød til de fleste av byens 38 000 innbyggerne.

Større enn Niagara. Vi har sett flere av Norges mektige fosser, men likevel greidde Iguazúfossene å imponere oss. Vi er litt fornærmet på Sør-Amerikas vegne over at Niagarafallene i USA er mer berømte enn Iguazú, for med sine vel 70 meters fall ruver de mer enn Niagara med sine 50 meter. Den bredeste av Iguazúfossene er vel 800 meter mot Niagaras 915 meter, men til gjengjeld består Iguazúfossene av flere svære fall, deriblant «Djevelens strupe.» En kan leie båt og dra helt frem til denne fossen med det grusomme navnet og se ned i den vel 70 meter dype og trange kløfta, hvor vannmassene tordner med et øredøvende brak, og skumsprøyten gjør enhver besøkende gjennombløt på få sekunder. Med sju unger på slep torde vi ikke foreta denne vågsomme ferden, så vi har det til gode til en annen gang. Det skal visst være noe av en opplevelse, Var det ikke en idé å legge ferieturen til Sør-Amerika i år? Iguazúfossene med sine nesten 300 fall i form av en halvsirkel, med en vannmengde på 172 millioner kubikkmeter pr. time, de vakreste og mest imponerende fosser i verden, er virkelig verd et besøk.

(I egen mappe er det en artikkel jeg skrev om fossefallene. Den sto i Familien på slutten av 1900tallet. Jeg fikk kr.6000.- for den.)

Et nytt barnehjemsbarn og ei syk datter.

En dag kom det et ungt indianerektepar til sykestua. Hun hadde født ei bitte lita jente to måneder for tidlig, og nå hadde hun også fått barselsfeber. Hun stinket av størknet blod og skitt. Jeg ble så kvalm at jeg orket ikke vaske henne, men fant fram vann og vaskesaker og ba mannen gjøre henne ren. Så begynte jeg med penicilinkur på henne. Etter et par dager ble hun bedre, men nå hadde Hilde fått en stor verkebyll i lysken. Vi visste at det kunne bli blodforgiftning med dødelig utfall, så vi torde ikke begynne å kurere henne selv. Vi beordret

det unge ekteparet til å bli på sykestua, og evangelisten skulle fortsette med penicilinsprøyter på henne. Han hadde lært det av andre misjonærer og steppet inn når vi var borte. Dermed dro vi avsted til Baptistsykehuset i Asunción. Midt inne i den lange skogen mellom Itakyry og Hernandarias fikk vi bråstopp. Bakakslingen hadde røket! Vi kom ingen steder, og rundt oss lurte den ville indianerstammen guayakí og blodtørstige jaguarer og ozeloter. Det var ikke hver dag det gikk biler etter den veien, men under over under, vi hadde ikke ventet mer enn i fire timer før det kom en svær lastebil etter oss. Sjøføren var forståelsesfull og hjelpsom og tok oss på slep. Det gikk bra et par timer til vi kom ut på den åpne campo'en, men da fikk lastebilen motorstopp. Hildes byll hadde sprukket mens vi ventet i skogen, og det begynte å haste med å få henne til lege. Hva gjorde vi nå? Vi ba! Og underet skjedde nok en gang: Det kom enda en bil fra Itakyry den dagen! Der kunne det gå dagevis uten en bil å se. Nå ble vi tauet fram til Hernandarias hvor vi overnattet. Vi hadde brukt tolv timer på tolv mil, og vi var altfor slitne til å kjøre videre før neste dag. Da bar det rett til Baptistssykehuset hvor Hilde fikk god forpleining, og vi kunne ta henne med oss tilbake til Ypacaraí for å få oss en velfortjent hvil. Neste dag handlet vi inn det nødvendigste og dro så fort som mulig tilbake til Paso. Der var sykestua tom, og evangelisten kunne fortelle at de unge hadde stukket av like etterat vi hadde reist, og han hadde hørt at kona var død. Den vesle jenta hadde de lagt igjen, og snille Adolfinas hadde tatt seg av henne. Hun ville vi skulle beholde henne, kalte henne Norma etter Mision Norma, og matet det lille knøttet innimellom alle andre arbeidsoppgaver. Etter hvert ble det for mye for henne, så vi fikk henne inn på barnehjemmet i Ypacaraí, hvor hun fremdeles er. Hun er noe undermåls, men arbeider godt for oppholdet der.

Måneskinn og tordenvær.

Vi ble mer og mer fascinert over dette merkelige landet vi var havnet i. En kveld Knut og jeg for en gangs skyld kunne slappe litt av, satte vi oss ned i hver vår kurvstol inne i stua i Norheimhuset. Ungene var i seng, og vi pustet lettet ut og dro inn den friske kveldslufta som strømmet inn gjennom den åpne døra. Dagen hadde som vanlig vært brennende het og lummer. I det fjerne flerret lynet, og tordenen rullet, men her hos oss var det herlig måneskinn. Knut ymtet frampå om en romantisk måneskinnstur, men jeg var ikke så lett å lokke nå som 10 år tidligere. Vi forsto mer av indianernes mangel på initiativ nå. En ble dorsk i varmen. Tilmed vi lettføtte nordmenn saknet på farten og slappet av på kravene til arbeidsinnsatsen. Og måneskinnstur etter en travel dag? Det orket jeg ikke, så vi satt der tause og betraktet flatelynets fantastiske lyseffekt og sikksakklynets underlige formasjoner, talte sekunder og fant ut at sentrum for tordenværet måtte ligge i Brasil eller på grensa der. Godt var det, for jeg foretrekker tordenvær på avstand og - måneskinn. Riktignok tok det litt tid før vi ble vant til månens stilling der på den sørlige halvkulen. Skalken lå så rart på skakke, og når den var ny, var den ne, og når den var ne, var den ny. Huskeregelen fra skolen «Ny-D Ne-C» ble her «Ny-C Ne-D». Hva betyr vel det bare det er måneskinn? Det var som vanlig jeg som brøt stillheten. «Jeg har hørt fly som gikk ned i nærheten i dag.» Knut kunne fortelle at en paraguayer i nabolaget hadde kjøpt seg fly for å transportere varene sine til hovedstaden. Han hadde betalt med hundre kviger. Det er ikke skikkelig veiforbindelse til estancia'en hans, men flyplass hadde han laget med hakke og spade. Nå kunne han frakte jordbruksvarer med fly til forbrukerne i byen, og ikke å forglemme kokainet. Alle visste at det ble dyrket kokain i La Palmera, men ingen skulle vite om det, kunne Knut fortelle. Så mye han fikk greie på, den kjære mannen min! (I november i 2012 sto det i norske aviser at historiens største beslag, 1700 kg kokain var tatt nettopp i La Palmera!)

Ny og bedre vei.

I begynnelsen av 1969 fikk vi en gledelig nyhet. Det ble bygd en ny vei som ville gjøre turen til hovedstaden 115 km kortere. Stykkomtil var den riktig god, men over myrstrekningene (los

esteros), ble den fort ødelagt av regn og tung tømmertrafikk. Vi kjørte oss bom fast og lå på skakke et helt døgn på en av disse «estero'ene» en gang vi kom hjem fra byen. Knut og tre av de største ungene gikk på sine bein flere kilometer for å hente hjelp. Det begynte å regne på veien, og de var gjennombløte da de kom til den første vesle hytta. Der stilte de opp med tørt tøy, ikke siste mote akkurat, og varm mate å styrke seg på, før de måtte fortsette til en gård som hadde traktor. Det var forlenget blitt mørkt, og skogen rundt dem levde. Froskene kvekket i gjørmehullene, slangene gled over morkne trestammer, og jaguaren brølte langt borte. Det var midnatt før de nådde mennonittene i Margarita. (Mennonitter er kristne som er blitt forfulgt fra land til land, og flere tusen har havnet i Paraguay) . Der sto de opp og lagde varm mat og de fikk nok en gang på seg tørt tøy. Så fikk de et par senger og kunne slappe litt av før de i grålysningen stilte opp med traktor. De tre ungdommene valgte å fortsette til fots til Paso, mens Knut ble med traktoren tilbake der vi satt «på halv tolv» i myra. Det var et veritabelt tordenvær om natta, og ei av jentene var livredd, men ungene sov heldigvis. Om morgenen klarnet det opp, og vi karret oss ut av bilen for å strekke på beina. Da fikk vi øye på ei bitte lita hytte i skogkanten. Det var fire påler med et stråtak, men det ga god skygge etterat sola kom opp. Der satt vi og fordrev tida med småprat og sang helt til Knut kom med traktor, og etter mye strev fikk de bilen opp av gjørma. Da skogen åpnet seg foran oss, og vi skimtet husene i Paso Cadena, jublet vi alle sammen. Det hadde aldri vært så godt å komme hjem før som etter det strabasiose og lange døgnet. Det var fremdeles både opp-og nedturer når det gjaldt veien. Det tok på nervene den gangen Knut måtte dra til sykehus i Asunción med ei lam og gravid nabo jente, og han ikke kom hjem etter ei uke som han hadde lovd. Det gikk to uker før han dukket opp igjen. Da fant han ei gråtende og engstelig kone og jublende unger.

Paranaguá.

I mars det året skulle det komme en ny misjonær fra Norge, og vi ble spurt om vi kunne hente henne i Paranaguá i Brasil. Hun kom med båt fra Norge og het Gunvor Westgård. Hun skulle bo og arbeide sammen med Lisbet Jensen, senere gift Fumero, på klinikken i Atyrá, så hun ble med oss på turen. Den 19. mars, på min bursdag, sto vi på kaia i Paranaguá og tok i mot Gunvor. Hun ble med en gang ungenes snille tante. Vi fikk ikke sett så mye av landet på den turen, for alle hadde vi arbeid som ventet, men det ble et avbrekk i hverdagslivet, og det kunne vi trenge somme tider. I Paso jobbet vi lange dager, og problemer og varme tok på kreftene.

Skolegangen til Øyvind.

Øyvind fylte sju år på båten og skulle ha begynt i 1.klasse i august. Mens vi bodde i Ypacarai, ble det dårlig med undervisninga. Da skoleåret begynte i mars året etter, begynte Øyvind for alvor på skolen. Han satt bakerst i klassa mi der jeg underviste 3. og 4. klasse. Dere kan tenke dere hvor lite tid det ble på han. Av og til tok jeg fatt i han rett etter frokost, og vi satte oss ned med skolebøkene. Vi hadde ikke før satt oss, før det kom noen som trengte sprøyte eller piller. Mens jeg tok meg av dem, stakk Øyvind ut til morsommere gjøremål. Før jeg fikk hanket han inn igjen, hadde det kommet nye pasienter. At Øyvind lærte å lese, skrive og regne, var et under, men han gjorde virkelig det. Donald Duckbladene som bestefar Moa sendte sammen med aviser hver uke, gjorde susen når det gjaldt leselyst for alle de tre ungene våre. Ja, tenk at far Mennik sendte aviser og blader hver eneste uke og av og til med ei kaviartube inni avisrullen! Det er omsorg! Det at Øyvind ikke lærte så raskt, kom ikke av at han var dårlig utrustet. Han var intelligent, men veldig ukonsentrert og delvis sløvet av alle medisinene han måtte ta hver dag. I visse situasjoner var han veldig gløgg, som den gangen Knut tok med seg begge guttene inn i jungelen, og Knut ble døgervill. Øyvind med sin gode stedsans visste nøyaktig hvor de skulle

gå for å komme hjem. Knut tvilte, men Øyvind var påståelig, og det var han som hadde rett! De kom trygt hjem til mor.

Nytt arbeidsfelt.

I februar 1970 brøt vi opp fra Paso Cadena. Det siste vi så og hørte, var Ramona som hulket og tørket tårer. Hun ville så gjerne ha blitt med oss. To av kusinene hennes var blitt adoptert av Norheim sine, og de spankulerte rundt som fine prinsesser. «Kan ikke dere adoptere meg?» spurte hun. Vi var blitt veldig glad i både Ramona og de andre ungene, men vi kunne ikke ta med oss bare en av dem. Vi mente da og tror fremdeles at den beste måten å hjelpe foreldreløse barn på, er å hjelpe dem der de bor. Anita og Rufina Norheim var gode eksempler på at adopsjon ikke alltid var til det beste for ungene. Ramona ble knust, og jeg hadde det vondt i lange tider. Verre ble det da Ramona rømte fra Paso. Vi reiste dit opp og lette etter henne og fulgte sporene via Itakyry til Foz do Iguazú. Å finne henne i en storby, var umulig. Det eneste vi kunne gjøre, var å etterlyse henne på radio, men også det var forgjeves. Vi har aldri hørt noe mer om eller fra henne. Det er sårt å tenke på. Heldigvis ble vår nyeste hushjelp, Corina, med oss fra Paso. Hun hadde vært hos oss et års tid etterat Valeriana sluttet, og vi var blitt så glade i henne. Hun hadde funnet seg kjærest i Paso, en flott paraguayer, José Ramos. Vi bosatte oss i Atyrá, tretten kilometer på fæl jordvei fra hovedveien ved Km 48, målt fra hovedstaden. En åpen, lys a, en guttural og lukket y med en svakt skarrende r og trykket på siste a, der har du guaraniordet atyrá som betyr ansamling eller mengde. Navnet på byen kommer av at i svunne tider samlet guaraní-indianerne seg her til sine «juntas» (rådslagningsmøter). Da europeerne kom tidlig på 1500-tallet, måtte indianerne trekke seg lenger inn i skogen. Den nåværende landsbyen ble grunnlagt av en spanjol i 1538 og ligger 60 kilometer fra hovedstaden. Her skulle nå Knut bygge kirke og delta i menighetsarbeidet rundt i distriktet. Ungene begynte på den lokale skolen, Hilde og Arne i 1. klasse, Øyvind i 2. Vi kjøpte hvite skoleuniformer til dem, og de vandret spente avsted på skrå over gata fra klinikken der vi bodde sammen med Gunvor Westgård. For meg ble det en litt roligere tilværelse enn i Paso. Jeg hadde søndagsskole, deltok på en del møter og prøvde å lære meg litt mer guarani, og hadde mer tid til å ta meg av ungene. To ganger i uka fulgte jeg Øyvind til hovedstaden, hvor han fikk spesialundervisning hos en psykolog. Det var en slitsom tur på gamle skranglebusser etter den humpete jordveien fram til «Ruta'n», som asfaltveien ble kalt. Vi kom aldri hjem før ved åttetiden om kvelden, trøtte og grinete. En gang i måneden dro vi alle til Corinas foreldre i Costa Pucu, for å ha møte. Der ble vi tatt i mot med åpne armer. Mer gjestfrie mennesker skal det letes lenge etter. De spanderte mat og sendte med oss sukkerrørs-honning som de lagde og solgte som sitt levebrød. Den 31. oktober det året holdt vi bryllup for Corina og José hos oss, og da kom den store familien hennes og deltok. Vi var 33 mennesker til middag ute i hagen, og om natta overnattet de tilreisende i den nye kirka som nettopp var tatt i bruk. Den natta ble det et veritabelt vær. Det fossregnet, lyn flerret over himmelen, tordenen rullet i ett sett og det blåste så vinduene klirret. Det var vanskelig å sove, og plutselig hørte vi et forferdelig brak. «Nå brakk et stort tre,» sa Knut og fikk på seg buksa i en fei. Ute møtte det han et underlig syn. Et kjempestort tre som sto mellom kirka og utedoen hadde falt ned, rykket opp med rota. Underlig nok hadde det falt på skrå bort fra kirka med stammen 10 cm fra hjørnet på doen. Et par greiner hadde bare revet med seg noen taksteiner fra den. «Det ser ut som om engler har stått og skjovet treet bort fra kirka,» sa en kjenning som kom for å se på ødeleggelsen. De hadde nok englevakt de som sov der den uværsnatta!

Vår første ordentlige ferietur.

Vi hadde lenge hatt lyst til å besøke norske misjonærer i Argentina, og i skoleferien etter jul dro vi avsted med buss fra Asunción til Formosa og et gammelt skrangletog oppover linja til